

ИЗВЕШТАЈ О ОСНОВНИМ ПРАВИМА – 2023

Када је реч о заштити основних људских права, 2022. годину су обележили неки помаци, али и неки кораци уназад. *Извештај о основним људским правима из 2023. године* агенције FRA садржи преглед најважнијих догађаја на овом пољу и представља приказ остварених циљева, али и подручја на којима је потребно побољшање. У овој публикацији наводе се мишљења агенције FRA о најзначајнијим помацима у тематским областима из извештаја, као и резиме доказа који подупиру те ставове. Тиме се пружа компактан, али и информативни преглед главних изазова на пољу основних људских права са којима се суочавају ЕУ и њене државе чланице.

МИШЉЕЊА АГЕНЦИЈЕ FRA

1 [Фокус]

Имплицације рата у Украјини на основна права за ЕУ

4

Примена и употреба Повеље на нивоу држава

7

Једнакост и недискриминација

10

Расизам, ксенофобија и нетолеранција

13

Равноправност и социјална инклузија ромске популације

17

Азил, визе, миграција, границе и интеграција

19

Информационо друштво, приватност и заштита података

22

Права детета

25

Приступ правди: права жртава и независност правосуђа

27

Напредак у примењивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом

Рукопис завршен у априлу 2023. године.

Ни Агенција за основна права Европске уније, ни било који појединац који заступа Агенцију за основна права Европске уније, нису одговорни за то како ће наведене информације бити употребљене.

Луксембург: Канцеларија за публикације Европске уније, 2023.

Print	ISBN 978-92-9489-228-7	ISSN: 2600-3422	doi:10.2811/438524	TK-AM-23-001-SR-C
PDF	ISBN 978-92-9489-225-6	ISSN: 2600-3422	doi:10.2811/877405	TK-AM-23-001-SR-N

© Агенција за основна права Европске уније, 2023.

Репродукција је дозвољена под условом да се ода признање аутору.

За свако коришћење репродукције фотографија или другог материјала за који Агенција за основна права Европске уније нема ауторска права, дозволу треба тражити директно од власника ауторских права.

Извори фотографија:

Насловна страна: Insta_photos/iStock; Gorodenkoff/iStock; Louis Gouliamaki/AFP преко Getty Images

Страна 1: © Louis Gouliamaki/AFP преко Getty Images

Страна 2: © Katya Moskalyuk/Global Images Ukraine преко Getty Images

Страна 3: © Hatim Kaghat/BELGA MAG/AFP преко Getty Images

Страна 4: © European Communities

Страна 4: © Monkey Business/Adobe Stock

Страна 6: © Hunterframe/Adobe Stock

Страна 7: © Maskot/Getty RF

Страна 9: © Valentinrussanov/iStock

Страна 10: © CarlosBarquero/Adobe Stock

Страна 11: © Attila Kisbenedek/AFP преко Getty Images

Страна 12: © Markus Scholz/picture alliance преко Getty Images

Страна 13: © Serhii Hudak/Ukrinform/Future Publishing преко Getty Images

Страна 15: © Attila Kisbenedek/AFP преко Getty Images

Страна 16: © El Medina/AFP преко Getty Images

Страна 17: © Eric Lalmand/BELGA MAG/AFP преко Getty Images

Страна 18: © Jens Büttner/picture alliance преко Getty Images

Страна 19: © Gorodenkoff/iStock

Страна 20: © DC Studio/Adobe Stock

Страна 21: © Peter Cade/Getty RF

Страна 22: © Dominika Zarzycka/SOPA Images/LightRocket преко Getty Images

Страна 23: © Javier Fergo/picture alliance преко Getty Images

Страна 24: © Stock Rocket/Adobe Stock

Страна 25: © Jan Woitas/picture alliance преко Getty Images

Страна 26: © Uli Deck/picture alliance преко Getty Images

Страна 27: © Halfpoint/iStock

Страна 28: © insta_photos/iStock

1 [ФОКУС]

ИМПЛИКАЦИЈЕ РАТА У УКРАЈИНИ НА ОСНОВНА ПРАВА ЗА ЕУ

Руски ничим изазван агресорски рат против Украјине довео је до масовног унутрашњег и спољашњег расељавања становништва. Скоро 8 милиона људи у бекству из Украјине стигло је у Европу. Од тога је скоро 4 милиона добило привремену заштиту у ЕУ. Ово расељавање је изазвало огроман талас подршке и солидарности влада, локалних власти и друштва у целини.

ЕУ је активирала Директиву о привременој заштити први пут од њеног усвајања 2001. године. У случају масовног прилива и недоступности повратка, она даје право расељенима због рата на легалан боравак и приступ послу, становању, социјалној помоћи, образовању и здравственој заштити. Пошто су огромна већина оних који беже из Украјине жене – многе су задужене за бригу о деци и/или старијим људима – обезбеђивање приступа одређеним услугама треба да буде родно осетљиво и циљано. Услуге такође треба да укључују подршку за оне који су доживели сексуално насиље и експлоатацију.

Агенција за основна права ЕУ (FRA – Agency for Fundamental Rights) покренула је низ активности како би идентификовала изазове и предложила решења за све аспекте обухваћене Директивом о привременој заштити и законима ЕУ о трговини људима, о злочинима из мржње и правима жртава злочина, који се односе на кориснике привремене заштите.

Корисници привремене заштите – од којих су већина жене и деца – морају да имају приступ одговарајућем смештају или, ако је потребно, обезбеђена средства за добијање смештаја, као што предвиђа члан 13 Директиве о привременој заштити. Поред тога, Повеља ЕУ о основним правима (Повеља) штити право на помоћ у стамбеном збрињавању, како би се осигурала пристојна егзистенција за све оне који немају довољно средстава (члан 34).

У неколико држава чланица, међутим, и даље постоје препреке за обезбеђивање одговарајућег и безбедног смештаја. То нарочито доводи до потешкоћа у прављењу дугорочних аранжмана, обезбеђивању приступа помоћи у стамбеном збрињавању и систематској провери пружалаца приватног смештаја. Налази анкете агенције FRA Бежећи из Украјине (*Fleeing Ukraine*) из 2022. године потврђују следеће: у време анкете, шест од 10 испитаника боравило је у приватном стану или кући. Недостатак приватности (напоменуло 36% испитаника) и недостатак тихе/одвојене собе за учење за децу (напоменуло 23% испитаника) наведени су као проблеми. Поред тога, више од половине испитаника морало је да плати смештај у целисти или делимично.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 1.1

Имајући у виду посебне потребе расељених лица која беже због руске инвазије на Украјину, државе чланице ЕУ треба да дају приоритет проналажењу одговарајућег смештаја у дугорочне сврхе, где је то могуће. Државе чланице ЕУ треба да провере да ли је приватно становање приступачно, безбедно и прикладно, посебно за жене и децу. Они који нуде смештај треба да добију неки вид финансијске или друге надокнаде.

Успешна решења стамбеног питања за расељена лица из Украјине такође треба да буду основа дугорочне стратегије за решавање несташице стамбених објеката у ширем смислу, за подносиоце захтева за азил у многим државама чланицама. Смернице и подршка које пружају релевантне агенције ЕУ, као што су агенција FRA и Агенција Европске уније за азил (EUAA – European Union Agency for Asylum), могу помоћи у спровођењу таквих мера на начин којим се поштују основна права.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 1.2

Државе чланице треба да помогну корисницима привремене заштите у проналажењу запослења, код регистрованих послодаваца, а које одговара њиховим квалификацијама и вештинама. Ово би се могло постићи даљим промовисањем Пилот пројекта базе талената ЕУ (EU Talent Pool Pilot), који је покренула Европска мрежа јавних служби за запошљавање (EURES – European Cooperation Network of Employment Services) у оквиру Европског надзорног тела за рад (ELA – European Labour Authority). Овај пилот пројекат омогућује повезивање одговарајућих вештина корисника привремене заштите са регистрованим послодавцима. Да би заштитили расељена лица од ризика од експлоатације на раду, ЕЛА и инспекције рада држава чланица треба да појачају и интензивирају сарадњу, укључујући и заједничке инспекције у високоризичним секторима. Требало би спроводити инспекције рада, како би се побољшало пружање информација и подигла свест о могућностима, поред надзора и спровођења мера у вези са условима запошљавања.

Према члану 12 Директиве о привременој заштити, опште национално законодавство у државама чланицама које се примењује на накнаде, приступ системима социјалног осигурања који се односе на активности запослења или samozапослења и друге услове запошљавања такође морају да важе за кориснике привремене заштите. Чланови 1 и 31 Повеље гарантују основна права на људско достојанство и поштене и праведне услове рада.

Међутим, у глобалу, две трећине испитаника анкете агенције FRA Бежећи из Украјине (*Fleeing Ukraine*) из 2022. године старости 16+ није радило на плаћеном послу у време анкете. Међу онима који су били на плаћеном послу, троје од 10 испитаника искусило је неки облик експлоатације на послу. У претходним истраживањима агенције FRA дошло се до сазнања да ови прекршаји нису увек адекватно кажњени и да Директива о санкцијама за послодавце штити само мигранте у нерегуларној ситуацији од тешке експлоатације у радним односима.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 1.3

Државе чланице ЕУ требало би да појачају ангажовање и осигурају да се расељена деца из Украјине интегришу у обичне школе и установе за бригу о деци што је пре могуће, имајући у виду њихов језик и културу. Посебну пажњу треба посветити деци са сметњама у развоју, нарочито оној која живе у институционалним установама, како би се обезбедило адекватно решавање њихових специфичних потреба за приступом и додатном подршком. Ова интеграција би олакшала њихову социјализацију и нормализовала њихов свакодневни живот. Национална средства и средства ЕУ треба да се користе да се обезбеде часови језика, повећа број особља и повећају капацитети за чување и школовање деце.

По члану 14 Директиве о привременој заштити, државе чланице ЕУ су у обавези да деци која уживају привремену заштиту омогуће приступ образовању под истим условима као и својим држављанима. Међутим, упис деце расељене из Украјине и даље је низак због недостатка школског простора, недовољног броја особља или језичких баријера.

Скоро две трећине деце расељене из Украјине похађа онлајн наставу украјинских власти, као што показују налази анкете агенције FRA Бежећи из Украјине (*Fleeing Ukraine*) из 2022. године. Више од једне четвртине деце од 12 до 15 година као главни разлог непохађања школе навело је непостојање стабилног места за живот, а једна петина је навела неприхваћеност у школи као главни разлог.

Недостатак установа за бригу о деци је такође важна препрека у приступу запослењу, посебно за жене које представљају већину одраслих расељених лица из Украјине, потврдила је анкета агенције FRA Бежећи из Украјине (*Fleeing Ukraine*) из 2022. године.

Велику већину од 4 милиона људи који су побегли од руског агресорског рата против Украјине, а који су се регистровали за привремену заштиту или сличне програме националне заштите у ЕУ до краја године, чине жене – многе од њих су одговорне за бригу о деци и/или старијим људима. Једна од главних препрека приступу запослењу – поред недовољног познавања језика земље домаћина – јесу обавезе вођења бриге, према налазима анкете агенције FRA Бежећи из Украјине (*Fleeing Ukraine*) из 2022. године. Ипак, мере држава чланица ЕУ неједнако су узеле у обзир ову родну перспективу и посебне потребе расељених жена.

Ризици од сексуалне експлоатације такође су идентификовани широм ЕУ, при чему су пријављени и истражени бројни случајеви. Члан 20 (једнакост пред законом) и члан 21 (недискриминација) Повеље ЕУ о основним правима захтевају додатне напоре и позитивну циљану акцију националних власти како би се обезбедио широк и једнак приступ свим правима и услугама које нуди Директива о привременој заштити за сва расељена лица која беже од рата.

У складу с чланом 17 Директиве о привременој заштити, активирање шеме привремене заштите за расељена лица која беже од рата против Украјине не спречава те људе да остваре своје право да поднесу захтев за азил. Отприлике једна трећина испитаника у анкети агенције FRA Бежећи из Украјине (*Fleeing Ukraine*) из 2022. године поднела је захтев за азил. Међутим, однос људи који траже азил варира међу државама чланицама ЕУ.

Људи који напуштају сукобе и насиље беже из тих ситуација под таквим околностима и са таквим карактеристикама које их квалификују као избеглице или друге кориснике међународне заштите према аки комунитеру ЕУ о азилу. У уводној изјави 12, као и у члану 3 (5) Директиве потврђено је да одобравање привремене заштите не утиче на прерогатив држава чланица да обезбеде повољније статусе заштите.

Дуготрајни рат и немогућност сигурног повратка која је уследила чак и када се рат заврши захтевају од држава чланица да примене трајна решења која штите расељена лица када истекне продужена привремена заштита. Ако се таква решења не буду применила, расељена лица ризикују да заврше у стању неизвесности и без самоодрживих изгледа за интеграцију у својим државама чланицама домаћинима.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 1.4

Пошто су већина оних који беже од руске инвазије на Украјину жене – многе имају одговорност за бригу о деци и/или старијим људима – обезбеђивање приступа специфичним услугама треба да буде родно осетљиво и циљано. Услуге такође треба да укључују подршку за особе које су доживеле сексуално насиље и експлоатацију. Иако је Директива о привременој заштити сачињена на родно неутралан начин, примена њених одредаба од стране држава чланица ЕУ у вези с приступом смештају, запошљавању, образовању, здравственој заштити и услугама социјалне заштите не би требало да буде 'родно слепа'. У погледу таквог ангажовања, државе чланице треба да размотре тражење подршке одговарајућих агенција ЕУ, као што су Европски институт за родну равноправност (EIGE – European Institute for Gender Equality) и агенција FRA.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 1.5

Државе чланице треба да обезбеде да се мобилишу смислени правни путеви како би се понудио несметан прелазак из статуса привремене заштите на друге статусе заштите према закону ЕУ или националном праву, на одржив начин, када се заврши шема привремене заштите ЕУ. Коришћење ових статуса трајне заштите, укључујући групно одређивање статуса и канале који воде до дугорочног боравка, такође треба да буде подржано шемама финансијске подршке ЕУ за ублажавање дугорочних трошкова интеграције расељених лица из Украјине у друштва домаћина.

2

ПРИМЕНА И УПОТРЕБА ПОВЕЉЕ НА НИВОУ ДРЖАВА

Стратегија Повеље ЕУ 2020–2030. и повезани закључци Савета из 2021. године остају кључни документи који усмеравају релевантне акције и на нивоу ЕУ, и на националном нивоу. На националном нивоу, судски поступци су наставили да се позивају на Повељу, а понекад и на законодавне процедуре. У супротном, међутим, употреба Повеље остаје ограничена.

И даље је тешко пронаћи примере политика фокусираних на повеље у националним, регионалним и локалним управама. Коришћење фондова ЕУ је изузетак. Уредба о заједничким одредбама обавезу поштовања Повеље чини веома експлицитном. Још један истакнути елемент Повеље на националном нивоу односи се на новоименоване контакт особе за Повељу у националним управама.

Националне институције за људска права у одабраним државама чланицама дале су стручне доприносе Повељи у законодавним, управним или судским поступцима. Међутим, националне институције за људска права и цивилно друштво и даље немају капацитет или свест да активније користе Повељу у свом раду. Чини се да се све више препознаје потреба за континуираном обуком о Повељи у правосуђу, и Европска комисија је финансира.

Повеља се примењује на савезном, регионалном и општинском нивоу. Стратегија Повеље ЕУ 2020-2030. наглашава промовисање примене Повеље на свим нивоима. У том контексту, међутим, чини се да државама чланицама недостаје структурирано ангажовање у имплементацији стратегије Повеље, као што су дефиниције јасних циљева, прекретница и временских рокова.

Добри примери редовне употребе Повеље на националном, регионалном и локалном нивоу су ограничени. Они се углавном односе на праћење коришћења фондова ЕУ. Чини се да недостају водеће мере на свим нивоима извршне власти, као што се захтева у закључцима Савета из 2021. о јачању примене Повеље.

Кључне тачке повеље могу се користити за промовисање и координацију изградње капацитета, размену информација и подизање свести о Повељи, наводи се у истим закључцима. Крајем 2022. године, 24 државе чланице су већ именовале контакт особе за Повељу. Само су Ирска, Малта и Словенија још увек биле у процесу. Међутим, њихов потенцијал за размену знања и њихова улога координације остају да се даље развијају.

Ситуација је позитивнија у области обуке, где је све више обука у складу с Повељом за професионалце у правосуђу, за шта постоје докази. Међутим, изгледа да је слична обука за државне службенике доступна у врло малом броју држава чланица.

Ситуација је гора на регионалном и локалном нивоу. Повеља је и тамо подједнако применљива, али изгледа да недостаје обука која се односи на Повељу. Чини се да само неколико општина има посебан фокус на основна права, као што је, на пример, навела агенција FRA у извештају Градови људских права у ЕУ: Оквир за јачање права на локалном нивоу (*Human rights cities in the EU: A framework for reinforcing rights locally*).

Уредба о заједничким одредбама укључује и хоризонталне омогућавајуће услове (члан 9 (1)) и тематске омогућавајуће услове (члан 15 (1)), као што су инвалидност и инклузија Рома. Према тој уредби (члан 8), државе чланице морају да организују и имплементирају свеобухватно партнерство за имплементацију релевантних фондова ЕУ, надовезујући се на приступ вишестепеном управљању и обезбеђујући укључивање „невладиних организација и тела одговорних за промоцију социјалне инклузије, фундаменталних права, права особа са инвалидитетом, родне равноправности и недискриминације“. Државе чланице треба да предузму мере како би осигурале да се план, имплементација, праћење и ревизија фондова ЕУ спроводе у блиској сарадњи с цивилним друштвом и свим другим релевантним актерима, укључујући регионални и локални ниво.

Само неколико држава чланица је почело да предузима мере за спровођење Уредбе о заједничким одредбама у складу с Повељом 2022. године. Ове мере се крећу од усвајања смерница које објашњавају обавезе из Повеље приликом имплементације фондова ЕУ до конкретнијих акција, као што су успостављање одбора за праћење и жалбених механизма. Улога националних институција за људска права и цивилног друштва у таквим комитетима разликује се у државама чланицама, почевши од активне улоге у *ex ante* проверама свих пројеката и обрада жалби, преко саветодавне функције, па до никакве улоге.

Нажалост, до сада је само једна држава чланица експлицитно узела у обзир Конвенцију УН о правима особа са инвалидитетом у процесу праћења усклађености, иако је Конвенција обавезујућа за све државе чланице ЕУ и саму ЕУ. Чини се такође да не постоји поштовање принципа интеграције особа са инвалидитетом из члана 26 Повеље.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 2.1

Државе чланице треба да унапреде промоцију и познавање Повеље на свим нивоима националне администрације, у правосуђу и у спровођењу закона. Ово би могло да укључи размену знања преко кључног контакта за Повељу и активности обуке за правнике који примењују право ЕУ на националном, регионалном и локалном нивоу. Државе чланице које још увек нису именовале кључни контакт за Повељу треба то да ураде и да проактивно подстичу коришћење расположивих ресурса, алата за обуку и материјала о Повељи у сврху изградње капацитета и размене знања.

Општине су позване да постану 'градови људских права' и да укључе Повељу у све своје активности. Оне су позване да користе оквир агенције FRA за јачање права на локалном нивоу, који укључује алате за интеграцију стандарда људских права – укључујући и Повељу – у свој рад.

Институције ЕУ би требало да уложе додатне напоре да промовишу Повељу на националном и субнационалном нивоу, кроз циљано финансирање држава чланица, локалних и регионалних власти и моножитеља знања, као и прикупљањем и разменом најбољих пракси о изградњи капацитета.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 2.2

Како би осигурале пуно поштовање Повеље у имплементацији фондова Уније, државе чланице треба да успоставе одборе за праћење који су довољно инклузивни. Јавна тела са надлежностима основних права, као што су националне институције за људска права (NHRI – national human rights institutions) и организације цивилног друштва треба да буду укључене у такве комитете и да имају барем формалну саветодавну улогу. Надлежни органи држава чланица треба да извештавају о томе да су с дужном пажњом размотрили њихова мишљења.

Да би се националним институцијама за људска права и цивилном друштву омогућило да ефикасно учествују у процесу праћења, државе чланице треба да им обезбеде довољно средстава и релевантну обуку.

У складу с Уредбом о заједничким одредбама, државе чланице треба да обезбеде да њихови комитети за праћење, уз поштовање Повеље о основним правима, разматрају и усклађеност с Конвенцијом УН о правима особа са инвалидитетом, како је предвиђено Уредбом о заједничким одредбама.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 2.3

У оквиру своје акције за јачање примене Повеље ЕУ о основним правима и владавини права, институције ЕУ и државе чланице треба да ојачају све релевантне актере у националним системима људских права. Ово укључује редовно праћење грађанског простора, уз блиско укључивање актера цивилног друштва и других бранилаца људских права, ослањајући се на податке које је прикупила агенција FRA.

Државе чланице треба да предузму мере да обезбеде одговарајуће истраге и санкције за оне који нападају и малтретирају браниоце људских права, или им прете.

Државне чланице и ЕУ треба да наставе да финансирају оперативне капацитете за цивилно друштво што укључује посебну обуку о Повељи. Државе чланице су такође позване да користе програм Грађани, једнакост, права и вредности (*Citizens, Equality, Rights and Values programme*) за финансирање обуке у вези са Повељом и искористе доступне алате које су развиле агенција FRA и друге институције.

Државе чланице треба да обезбеде да различити нивои власти комуницирају и сарађују са заштитницима права и организацијама цивилног друштва.

Државе чланице треба да обезбеде да NHRI и актери цивилног друштва раде у повољном окружењу где је њихово функционисање обезбеђено адекватним оперативним ресурсима. Тамо где потпуно независне националне институције за људска права још не постоје, државе чланице треба да их оснују.

Европски парламент и Европска комисија препознали су кључну улогу цивилног друштва у промовисању и заштити права садржаних у Повељи. Да би се осигурало да цивилно друштво може ефикасно да изврши овај задатак, мора се успоставити подстицајно окружење.

Организације цивилног друштва широм ЕУ суочавају се с изазовима у приступу финансирању, заштити од узнемиравања, претњи и напада, приступу правди, учешћу у политичком доношењу одлука и комуникацији са јавним властима, показују докази агенције FRA. Неколико примера обећавајућих пракси доступно је у државама чланицама и односе се углавном на могућности финансирања и побољшано учешће.

Поред напредног грађанског простора, стратегија Повеље се такође односи на кључну улогу националних институција за људска права. У њему се наглашава да NHRI „прате примену, имплементацију и промоцију Повеље на терену, пружају информације и подршку жртвама кршења основних права и сарађују с националним институцијама како би побољшали њихову употребу Повеље и свест о њој.“ На крају периода извештавања, 19 држава чланица имало је институције NHRI са статусом акредитације А, четири су имале институције NHRI са статусом Б, Румунија је имала једну институцију са статусом Ц, а само Чешка, Италија и Малта нису имале акредитоване институције NHRI.

3

ЈЕДНАКОСТ И НЕДИСКРИМИНАЦИЈА

Усвајање Директиве о једнаком третману и даље је у застоју од 2008. године. Правни оквир о злочинима из мржње и говору мржње још увек не пружа довољну заштиту за лезбејске, геј, бисексуалне, трансродне и интерсексуалне (ЛГБТИ) особе. Европска комисија је 2022. године предложила законе који имају за циљ јачање мандата и независности тела за равноправност.

Напори за промовисање права особа лезбејске, геј, бисексуалне, трансродне, небинарне, интерсексуалне и квир оријентације (ЛГБТИК) добили су већи замах усвајањем прве стратегије ЕУ о једнакости ЛГБТИК популације. Било је неких помака широм ЕУ који се односе на додатне основе дискриминације, као што су социо-економски статус, здравствени статус и физички изглед.

Дискриминација по низу основа и даље постоји широм ЕУ. Члан 21 Повеље о основним правима ЕУ забрањује дискриминацију по било ком основу као што су пол, раса, боја, етничко или социјално порекло, генетске карактеристике, језик, вера или уверење, политичко или било које друго мишљење, припадност националној мањини, имовина, рођење, инвалидитет, године или сексуална оријентација. Међутим, према секундарном закону ЕУ, неке од заштићених карактеристика наведених у члану 19 уговора ТФЕУ – пол и расно или етничко порекло – уживају ширу заштиту од других – као што су вера или уверење, старост, инвалидитет и сексуална оријентација. Ово доводи до вештачке хијерархије основа, што ограничава ширину и обим заштите од дискриминације на нивоу ЕУ. Предложена Директива о једнаком третману би затворила овај јаз, али једногласност у Савету потребна за усвајање предлога Комисије из 2008. године још увек није постигнута.

Ове године су обновљени покушаји да се изађе из ћорсокака у вези с овим кључним инструментом, посебно позиви на његово брзо усвајање од стране Европског економског и социјалног комитета и у резолуцијама Европског парламента.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 3.1

ЕУ и њене државе чланице треба да наставе да истражују све могуће путеве за обезбеђивање свеобухватне и доследне заштите од дискриминације на основу вере или уверења, инвалидитета, старости или сексуалне оријентације у свим кључним областима живота.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 3.2

ЕУ и државе чланице ЕУ треба да обезбеде да тела за заштиту равноправности могу да остваре свој пуни потенцијал и ефикасно допринесу примени свих директива о равноправности. Ово подразумева обезбеђивање да се телима за заштиту равноправности дају довољно широки мандати и доделе адекватни људски, финансијски и технички ресурси за ефикасно и независно обављање свих њихових статутарних задатака.

ЕУ треба да обезбеди брзо усвајање два законска предлога Комисије за успостављање обавезујућих стандарда за тела за равноправност у Унији у циљу промовисања једнаког третмана и борбе против дискриминације по свим основама у областима утврђеним Директивама о равноправности.

Тела за равноправност промовишу једнак третман спровођењем антидискриминационог закона ЕУ. Докази агенције FRA доследно показују да инциденти дискриминације ретко привлаче пажњу надлежних органа успостављених да помогну да се обезбеди приступ правди за све жртве дискриминације на једнакој основи.

Основни задаци тела за равноправност укључују пружање помоћи жртвама дискриминације у процесуирању њихових притужби, праћење и извештавање о дискриминацији, као и подизање свести о правима људи. Упркос свом суштинском раду, тела за равноправност се и даље суочавају с различитим изазовима у вези са својом независношћу, мандатима и овлашћењима, као и са недостатком адекватних људских, финансијских и техничких ресурса и са ограниченом способношћу да допринесу развоју политике. Ефикасна примена постојећег законодавства о равноправности захтева јаке и независне структуре и механизме за унапређење поштовања закона, као и за повећање поверења јавности у органе који имају задатак да обезбеде и промовишу вредност једнакости.

У том смислу, улога делотворних тела за равноправност је кључна. То је истакнуто у законским предлозима Комисије за јачање тела за равноправност, која имају за циљ да обезбеде њихову независност, ресурсе и овлашћења, како би могли да заштите жртве и ефикасније спречавају дискриминацију.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 3.3

Државе чланице ЕУ се подстичу да наставе да усвајају и спроводе специфичне мере (укључујући националне акционе планове о ЛГБТИК+ равноправности) како би осигурале да лезбејске, геј, бисексуалне, транс, небинарне, интерсексуалне и квир особе могу у потпуности да уживају своја основна права. Када то раде, државе чланице треба да посвете дужну пажњу *Смерницама за стратегије и акционе планове за унапређење равноправности ЛГБТИК*, које је припремила Подгрупа за ЛГБТИК равноправност и које је одобрила Група на високом нивоу о недискриминацији, једнакости и различитости.

Државе чланице ЕУ се подстичу да редовно прикупљају и користе податке SOGIESC о једнакости за развој политике и правних одговора заснованих на доказима.

Државе чланице треба да предузму све одговарајуће мере за ефикасну борбу против говора мржње и позабаве се штетним утицајем хомофобичних и трансфобичних изјава датих у јавним дебатама, политичким кампањама и медијима и на интернету.

Године 2022, бројне државе чланице предузеле су кораке за промовисање основних права лезбејки, хомосексуалаца, бисексуалаца, трансродних, интерсексуалних и квир+ (ЛГБТИК+) особа увођењем законских промена и мера политике у областима као што су статус истополних породица, усвојење и родитељство, поједностављене процедуре за препознавање пола на основу самоопредељења и спречавање и кажњавање говора мржње и злочина из мржње. У неколико држава чланица, где је законодавни оквир био неадекватан, судови су утрли пут за развој законодавства или су обезбедили њихово правилно спровођење.

Неке државе чланице увеле су законске и политичке мере које угрожавају основно право на једнак третман ЛГБТИК+ особа. То има опипљив утицај на пораст непријатељства и насиља према ЛГБТИ заједници, а на страх међу њима, њиховим породицама и другим грађанима који се суочавају с репресијом због подршке равноправности. Говор мржње је посебно забрињавајућа појава, јер додатно подстиче дискриминацију. Истовремено, редовно прикупљање података о једнакости сексуалне оријентације, родног идентитета, родног изражавања и полних карактеристика (SOGIESC) остаје ретко у већини држава чланица.

‘Интерсекционална дискриминација’ описује ситуацију у којој неколико основа истовремено функционише и међусобно је у интеракцији на начин да су неодвојиви и производе специфичне врсте дискриминације. Практичари на терену препознају да решавање дискриминације из перспективе једне основе не успева да обухвати разноликост начина на који људи доживљавају дискриминацију у свом свакодневном животу. Међутим, закон ЕУ још увек не штити у потпуности људе од интерсекционалне дискриминације.

Еквинет је указао на потребу проширења листе основа дискриминације на социјално порекло и/или социо-економски статус, породични статус, генетско наслеђе, здравствени статус, физички изглед итд.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 3.4

ЕУ и државе чланице треба да размотре укључивање интерсекционалне дискриминације у применљиво законодавство.

4

РАСИЗАМ, КСЕНОФОБИЈА И НЕТОЛЕРАНЦИЈА

Дискриминација заснована на расном или етничком пореклу, злочини мотивисани пристрасношћу и расистички говор остали су широко распрострањени 2022. године. Докази показују индикације системског расизма, укључујући и органе за спровођење закона. Агресија Русије на Украјину довела је до појаве говора мржње и насилних напада у неким државама чланицама ЕУ.

Европска комисија је наставила поступке за кршење права против 12 држава чланица јер нису у потпуности или тачно инкорпорирале Оквирну одлуку о расизму и ксенофобији у национално законодавство. Истовремено, неколико држава чланица је изменило своје законодавство како би криминализовали злочине из мржње и говор мржње. Европски парламент је такође позвао државе чланице да обезбеде пуну примену и ефикасно праћење Директиве о расној једнакости.

Европска комисија позвала је државе чланице да до краја 2022. године усвоје националне акционе планове за борбу против расизма, као што предвиђају Акциони план ЕУ за борбу против расизма (EU Anti-racism Action Plan) и Стратегија ЕУ за борбу против антисемитизма и неговање јеврејског живота (EU Strategy on Combating Antisemitism and Fostering Jewish Life). Само око половина њих је то учинила. Неке државе чланице су учиниле циљане напоре да олакшају пријављивање расистичких инцидената. Оне су ојачале приступ жртава подршци, заштити и правди.

Оквирна одлука о расизму и ксенофобији (2008/913/ЈНА) поставља заједнички приступ кривичног права у борби против оних облика расизма и ксенофобије који представљају говор мржње и злочин из мржње. Европска комисија је наставила поступке за кршење права против 12 држава чланица које нису у потпуности и исправно инкорпорирале оквирну одлуку у национално законодавство. Истовремено је неколико држава чланица изменило своје кривичне законе како би криминализовали злочине из мржње и говор мржње, и предузеле су мере да олакшају пријављивање расистичких инцидената.

Расизам је наставио да представља озбиљне изазове широм ЕУ 2022. године. Расистички злочини из мржње и инциденти са говором мржње били су и даље присутни, како показују званични и незванични подаци. Штавише, међународни и национални органи за људска права изразили су забринутост због растуће стопе говора мржње на интернету, често и од стране медија или политичара, усмерених на Јевреје, муслимане, мигранте и етничке мањине.

Члан 21 Повеље о основним правима забрањује сваку дискриминацију на основу етничког порекла и расе. Слично томе, Директива о расној једнакости (2000/43/ЕС) забрањује сваку дискриминацију на основу етничког порекла или расе кад је реч о приступу образовању, запослењу, услугама, укључујући становање и здравствену заштиту. Известан број држава чланица ЕУ још увек не спроводи правилно одредбе директиве, како показују извештаји међународних тела за мониторинг људских права.

Комисија је наставила прекршајне поступке против три државе чланице које су дискриминисале ромску децу у образовању. У 2022. години, етничке мањине, укључујући мигранте, наставиле су да доживљавају дискриминацију у различитим областима живота, откривају резултати истраживања и тестирања дискриминације.

С обзиром на упорне доказе о системском расизму, европска и међународна тела позвала су на циљане напоре против расизма, који се манифестује у ширем политичком и социјалном неповољном положају за оне са расним и етничким мањинским пореклом.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 4.1

Државе чланице ЕУ треба да у потпуности и прецизно усвоје и примењују одредбе Оквирне одлуке Савета о борби против расизма и ксенофобије (*Council Framework Decision on Combating Racism and Xenophobia*). Ово укључује да државе чланице предузимају мере како би осигурале да се расистички или ксенофобични мотив сматра отежавајућом околношћу, или, алтернативно, да судови узимају у обзир такав мотив приликом одређивања казни.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 4.2

Државе чланице ЕУ треба да значајно унапреде ефикасност својих мера и институционалних аранжмана за пуну примену одредаба Директиве о расној равноправности, посебно у погледу делотворних, сразмерних и одвраћајућих санкција у случају кршења обавеза које захтева Директива о расној равноправности. Државе чланице се подстичу да интензивирају напоре за борбу против расизма у свим његовим манифестацијама, укључујући системски расизам.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 4.3

Државе чланице ЕУ се подстичу да развију наменске националне акционе планове или стратегије за борбу против расизма, расне дискриминације, антисемитизма, ксенофобије и сродне нетолеранције. Да би се подржали и одразили национални напори на терену, националне политике треба да се преточе у конкретне мере и акције на регионалном и локалном нивоу. Државе чланице треба да обезбеде да, када развијају, спроводе и прате примену националних акционих планова против расизма, све активности буду засноване на поузданим подацима о једнакости.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 4.4

Државе чланице ЕУ се подстичу да повећају обуку припадника полиције. Они такође треба да повећају процену постојећих заштитних механизма против расизма, укључујући и увођење робусних система ревизије учинка. Државе чланице треба да обезбеде да се случајеви полицијског насиља над мигрантима и етничким мањинама брзо и независно истраже и да се жртвама пружи помоћ у пријављивању недоличног понашања полиције.

Органи за спровођење закона треба да издају посебне, практичне и спремне смернице против дискриминаторног етничког профилисања од стране полицијских службеника који обављају своје дужности. Ово упутство треба да буде укључено у стандардне оперативне процедуре и кодекс понашања, и треба га систематски саопштавати припадницима полиције у првим редовима.

На Светској конференцији УН против расизма, државе чланице су се обавезале на јачање ангажовања у борби против расизма. Двадесет и једну годину касније, стање имплементације у ЕУ је недовољно.

На позив да се до краја 2022. године усвоје национални акциони планови против расизма, како предвиђају Акциони план ЕУ за борбу против расизма (*EU Anti-racism Action Plan*) и Стратегија ЕУ за борбу против антисемитизма и неговање јеврејског живота (*EU Strategy on Combating Antisemitism and Fostering Jewish Life*) одговорено је тек половично. До краја 2022. године, око половине држава чланица имало је наменске акционе планове за борбу против расизма или интегрисане мере, а 15 је имало самосталну антисемитичку стратегију или је борбу против антисемитизма подвело под шире стратегије. У неким земљама, циљани напори су се одвијали на локалном и регионалном нивоу, што одражава повећано разумевање да се против расизма треба борити на свим нивоима и кроз координисан и партиципативан приступ.

Европска и међународна тела позвала су на акцију за решавање расизма у понашању органа за спровођење закона и дискриминаторног профилисања. Овакви ставови су у супротности с принципима Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације и другим међународним стандардима, укључујући оне садржане у Европској конвенцији о људским правима и сродној јуриспруденцији Европског суда за људска права, као и Повељи ЕУ о основним правима. Препоруке Европске комисије против расизма и нетолеранције такође наглашавају позитивну обавезу полиције да се бори против расизма и расне дискриминације.

У 2022. години, случајеви полицијског насиља су можда укључивали расну и ксенофобичну дискриминацију. Те године је такође било доказа о незаконитом етничком профилисању. Расистички инциденти и незаконито етничко профилисање нарушавају поверење у власти и могу довести до недовољног пријављивања злочина и отпора јавној власти. Државе чланице наставиле су да улажу у обуку за службенике за спровођење закона о људским правима и борби против расизма.

5

РАВНОПРАВНОСТ И СОЦИЈАЛНА ИНКЛУЗИЈА РОМСКЕ ПОПУЛАЦИЈЕ

До 2022. године већина држава чланица ЕУ развила је акционе планове и почела да спроводи своје националне стратешке оквире како би испунила циљеве Стратешког оквира за Роме за равносправност, инклузију и учешће (EU Roma strategic framework for equality, inclusion and participation) за 2030. годину. Током године, већина држава чланица је израдила и националне акционе планове за ефективну примену гаранције за децу, у којима се неколико држава чланица фокусира на јачање образовања и инклузију ромске деце.

Агенција FRA је представила резултате истраживања Рома спроведеног 2021. године. Њени налази показују веома мали или никакав напредак од последњег истраживања из 2016. године у борби против антициганизма и једнаком приступу образовању, запошљавању, становању и здравству.

У 2022. години основна права Рома још увек се не поштују у потпуности. Антициганизам, дискриминација, сиромаштво и социјална искљученост, као и злочин из мржње и говор мржње, настављају да утичу на несразмеран број Рома широм ЕУ. Фатални инциденти полицијског насиља над ромским жртвама 2022. године указују на то да се треба ухватити у коштац с институционалним расизмом у спровођењу закона.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 5.1

Државе чланице треба да предузму хитне мере да свим Ромима који живе у сегрегираним насељима у условима тешке стамбене депривације обезбеде приступ пристојном становању које је приступачно, доступно, еколошки сигурно, здраво и десегрегирано.

Да би то постигли, требало би да искористе расположива средства ЕУ, као што је предвиђено чланом 3 Уредбе (ЕУ) 2021/1058 о Европском фонду за регионални развој и о Кохезионом фонду, са специфичним циљем (иии) промовисања социоекономског укључивања маргинализованих заједница, домаћинстава с ниским приходима и група у неповољном положају, укључујући особе са посебним потребама, кроз интегрисане акције, укључујући становање и социјалне услуге.

Подаци анкете агенције FRA о Ромима објављени 2022. године показују да велики део Рома живи у неприхватљивим стамбеним објектима, одвојено и без најосновнијих погодности, често чак и без приступа чистој води из чесме.

У октобру 2022. године, Резолуција Европског парламента о положају Рома који живе у насељима широм ЕУ позвала је Комисију и државе чланице да хитно реше ситуацију Рома који живе у насељима на свеобухватан и ефикасан начин, уз одговарајуће краткорочне и дугорочне политике које подржавају довољна средства ЕУ и националног фонда. Европски парламент у овој резолуцији такође истиче да такви катастрофални услови, као и негативан психолошки и социолошки утицај сегрегације, не утичу само на људе који живе у насељима, већ имају утицај и на ширу заједницу.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 5.2

Државе чланице се подстичу да успоставе платформе и изграде капацитете међу ромским цивилним друштвом, укључујући жене, децу и младе. Државе чланице треба да размотре обећавајуће праксе у другим земљама ЕУ и у потпуности искористе фондове ЕУ за успостављање платформи за сарадњу са организацијама цивилног друштва и локалним и регионалним актерима у имплементацији, праћењу и ревизији националних акционих планова и стратегија.

Препорука Савета ЕУ из 2021. о равноправности, инклузији и учешћу Рома (2021/Ц 93/01) наглашава потребу да државе чланице значајно појачају учешће и консултације Рома. Пројекат Ромски грађански контролор (*Roma Civil Monitor*) за 2022. годину потврдио је да је интензитет и квалитет учешћа Рома и невладиних организација у припреми националних стратешких оквира за Роме и националних акционих планова побољшан у поређењу са прошлошћу. Ипак, у неколико држава чланица у потпуности недостаје активно учешће цивилног друштва, а само неколико држава чланица је почело с одрживим и широко репрезентативним ромским платформама и са изградњом капацитета међу ромским цивилним друштвом како би се осигурало пуно учешће на свим нивоима.

Препорука Савета ЕУ из 2021. о равноправности, инклузији и учешћу Рома (2021/С 93/01) тражи од држава чланица ЕУ да прате и оцењују спровођење националних стратешких оквира. Акциони план ЕУ за борбу против расизма позива државе чланице, уз пуно поштовање њиховог националног контекста, да крену ка прикупљању и коришћењу података о једнакости заснованих на расном или етничком пореклу, како би се обухватила и субјективна искуства дискриминације и виктимизације и системски аспекти расизма и дискриминације.

Ипак, доступни подаци о једнакости су делимични и нису усклађени међу земљама, изворима података и сакупљачима података. То се види и по недостатку података о Ромима који беже од руског агресорског рата против Украјине. Године 2022. неколико држава чланица је појачало развој нових збирки података или побољшало податке прикупљене путем националних пописа како би укључиле карактеристике једнакости.

Неке државе чланице дале су мандат новим или постојећим телима за људска права да прикупљају податке и документују појаве антицигана. Међутим, још увек нису сви напори у прикупљању података у складу са принципима UN OHCHR о људским правима за прикупљање података и препорукама Групе на високом нивоу о недискриминацији, једнакости и различитости ЕУ (*EU High Level Group on non-discrimination, equality and diversity*) наведеним у смерницама ЕУ о прикупљању и коришћењу података о једнакости на основу расног или етничког порекла.

У члан 14 Повеље ЕУ о основним правима (Повеља) унето је право на образовање. Један од четири секторска циља стратешког оквира ЕУ за Роме је да деца свих расних или етничких група морају имати једнак приступ образовању. То је такође у складу с Директивом о расној једнакости.

У Европској стратегији бриге (*European Care Strategy*), Комисија је позвала државе чланице да обезбеде једнаке могућности за ромску децу. Исто је урадио и Савет у својој препоруци о успостављању Европске гаранције за децу.

Образовни јаз између ромске деце и деце из опште популације и даље је значајан, с високим стопама напуштања након нижих разреда средње школе, показује Анкета о Ромима FRA 2021. Сегрегација у образовању је чак порасла од 2016. године.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 5.3

Државе чланице ЕУ треба да наставе да улажу све напоре да обезбеде ефикасно праћење кроз редовно прикупљање и коришћење података о равноправности. Такви напори би требало да прате употребу средстава, као и мере и програме за постизање циљева за равноправност, инклузију и учешће Рома до 2030. године.

Државе чланице се подстичу да обезбеде да њихово прикупљање података, укључујући националне пописе, буде у складу с приступом подацима који се заснива на људским правима. Они треба да узму у обзир смернице ЕУ о прикупљању и коришћењу података о једнакости заснованих на расном или етничком пореклу.

Државе чланице треба да подстичу и активно негују сарадњу између цивилног друштва, академске заједнице, тела за равноправност и статистичких завода како би се олакшало извештавање и редовно праћење дискриминације, антициганизма и злочина из мржње.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 5.4

Државе чланице ЕУ треба да окончају сваку сегрегацију Рома у образовању и прикупе доказе о томе како би у потпуности примениле Директиву о расној једнакости.

Државе чланице треба да дају приоритет националним фондовима и фондовима ЕУ и користе их како би обезбедиле квалитетно образовање и више могућности за обуку за ромску децу, ангажујући ромско цивилно друштво у осмишљавању, примени и праћењу њихових националних мера.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 5.5

Државе чланице ЕУ треба да ојачају своје напоре у борби против сиромаштва и социјалне искључености Рома. Ово ће захтевати циљане мере које комбинују рентабилно запошљавање и расподелу социјалних трансфера како би се постигао циљ за 2030. годину да се затвори јаз у сиромаштву између Рома и опште популације, како то захтева стратешки оквир ЕУ за Роме.

Државе чланице би требало посебно да се позабаве ромском децом у својим националним акционим плановима Гаранције ЕУ за децу (EU Child Guarantee) до 2030. године. Притом би требало да узму у обзир налазе и препоруке специфичних студија које су израдили Дечји фонд Уједињених нација и Европска комисија.

Државе чланице, у блиској сарадњи с ромским организацијама цивилног друштва и заједницама, треба да идентификују, планирају и спроводе ефикасне мере за привлачење Ромкиња на тржиште рада како би унапредиле њихову економску независност и заштитиле их од сиромаштва.

Смањење сиромаштва и социјалне искључености и затварање социо-економског јаза представљају један од три хоризонтална циља стратешког оквира ЕУ за Роме. Европска гаранција за децу је водећа иницијатива ЕУ која осигурава да свако дете у Европи које је у опасности од сиромаштва или социјалне искључености има приступ најосновнијим правима, као што су здравствена заштита и образовање. Он идентификује ромску децу као посебно угрожену и позива државе чланице да одговоре на њихове потребе.

Резолуција Европског парламента из јула 2022. позива на окончање женског сиромаштва, а Ромкиње именује као посебно рањиву групу. Главни циљ ЕУ у акционом плану Европског стуба социјалних права јесте смањење броја људи који су у ризику од сиромаштва или социјалне искључености за најмање 15 милиона. То се мора осигурати за све кроз плате довољне за живот и адекватне минималне накнаде за оне који немају довољно средстава.

У 2021. години, четири од пет (80%) Рома, укључујући њихову децу, и даље живе у домаћинствима која су у опасности од сиромаштва и у тешкој материјалној ускраћености (48%), показују најновији подаци агенције FRA из 10 земаља чланица ЕУ. Националне стратегије и акциони планови за Роме углавном се не баве сиромаштвом и социјалном заштитом, закључује Ромски грађански монитор (*Roma Civil Monitor*) за 2022. годину.

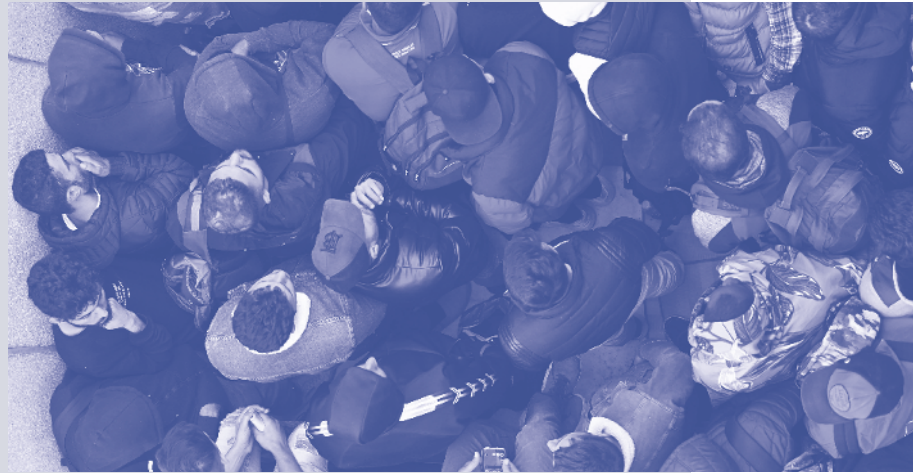
6

АЗИЛ, ВИЗЕ, МИГРАЦИЈА, ГРАНИЦЕ И ИНТЕГРАЦИЈА

Почетак руског агресорског рата против Украјине резултирао је регистрацијом готово 4 милиона расељених лица широм ЕУ, као што је описано у фокусном поглављу овог извештаја. Истовремено, повећана глобална мобилност након пандемије КОВИД-19 довела је до повећања нерегуларних прелазака границе у ЕУ.

Озбиљна и упорна кршења права пријављена су на неколико тачака дуж спољне границе ЕУ. У комбинацији са недостатком брзих и ефикасних истрага, они представљају озбиљне изазове за владавину права. Кршења основних права на границама су се погоршала, а некажњивост за незаконите радње се наставља јер се кршења не решавају.

Све је већи притисак на организације цивилног друштва од стране државних органа и других актера који бране права миграната и избеглица на границама. Правила ЕУ за реформу политике азила и даље чекају козаконодавца ЕУ. Механизам за надгледање примене шенгенских правила се ревидира, при чему се више пажње поклања основним правима. Правни инструменти којима се успостављају системи информационих технологија у области слободе, безбедности и правде садрже неколико гаранција основних права; сада је главни изазов применити их у пракси.

За избеглице, осим оних које беже од руске инвазије на Украјину, правни путеви да дођу до безбедности у ЕУ остају ограничени. У позадини све већег глобалног присилног расељавања, неки покушавају да дођу до безбедности нерегуларним доласком. Када незаконито пређу или покушају да пређу спољне границе ЕУ, доживљавају кршење права у неколико држава чланица ЕУ.

Таква кршења основних права су озбиљна, понављајућа и распрострањена. Многи извештаји укључују понашање званичника које може да представља озбиљне злочине према националном закону. Ипак, национални правосудни системи преузимају мало случајева. То може довести до осећаја некажњивости.

Цивилно друштво је кључна компонента европске архитектуре основних права и игра кључну улогу у очувању људских права. У порасту је сукоб између организација цивилног друштва које бране права миграната и избеглица, с једне стране, и државних органа и недржавних актера, с друге.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 6.1

Шенгенски савет и годишњи извештаји Комисије 'Стање Шенгена' ('State of Schengen') требало би да посвете једну тачку дневног реда или наслов ситуацији с основним правима на границама.

Државе чланице ЕУ треба да успоставе или ојачају националне механизме за праћење поштовања основних права на својим границама, ослањајући се на стручност агенције FRA.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 6.2

Европска комисија треба да настави са напорима да уведе поштовање основних права кроз шенгенске евалуације. Приликом разматрања националних програма држава чланица ЕУ, Европска комисија треба да примени све гаранције основних права уграђене у правне инструменте ЕУ којима се успоставља Фонд за азил, миграције и интеграцију (*Asylum, Migration and Integration Fund*) и Инструмент за управљање границом и визом (*Border Management and Visa Instrument*) у оквиру Фонда интегрисаног управљања границом.

Секундарни закон ЕУ у области азила, граница и имиграције садржи важне гаранције основних права. У 2022. години повећан је фокус на њихову операционализацију. То илуструје ревизија шенгенског механизма евалуације и праћења. То важи и за процедуре за добијање фондова ЕУ. Практичари још увек не познају довољно ове мере заштите, не воде се њима и не примењују их.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 6.3

ЕУ би требало да размотри успостављање механизма за независну ревизију својих ИТ система великих размера. Такав механизам би обезбедио континуирано, независно и стручно преиспитивање утицаја великих ИТ система ЕУ у области слободе, безбедности и правде на основна права и достојанство људи. Искуство независног рецензента закона о тероризму у Уједињеном Краљевству могло би да послужи као инспирација за снажан и одржив механизам који је независан од Европске комисије и од агенција ЕУ укључених у управљање овим ИТ системима или у подршку њиховом функционисању.

Настављен је рад на системима великих информационих технологија (ИТ) на нивоу ЕУ, како би се олакшало управљање границама, подржале процедуре азила и умањили ризици унутрашње безбедности. Лични подаци, укључујући биометријске податке, о готово свим држављанима трећих земаља који бораве или путују у ЕУ биће обрађени кроз шест великих ИТ система ЕУ.

Бројне заштитне мере уграђене у закон ЕУ имају за циљ да ублаже ризике од кршења основних права, под условом да се адекватно примењују. Међутим, ИТ системи ЕУ тек почињу да раде, а ми још откривамо како неколико аспеката функционише заједно. Њихов потенцијално огроман утицај на основна права стога остаје делимично непознат.

7

ИНФОРМАЦИОНО ДРУШТВО, ПРИВАТНОСТ И ЗАШТИТА ПОДАТАКА

Од употребе вештачке интелигенције (AI) до модерирања садржаја на мрежи, задржавања података, технологија за препознавање лица и приступа/коришћења електронских доказа у кривичним истрагама, 2022. година је наставила да поставља исто питање. Како можемо на најбољи начин да искористимо све доступне податке до њиховог максималног потенцијала уз поштовање заштите података и других мера заштите основних права?

На нивоу ЕУ интензивирани су расправе о одговарајућим заштитним мерама за многе употребе AI. Све већа пажња је посвећена основним правима.

И међународне институције и националне владе расправљале су о томе колико полицијски и правосудни органи могу приступити личним подацима. Интензивирани су иницијативе за одобравање коришћења савремених технологија за надзор и приступ подацима у безбедносне сврхе. Паралелно с тим, интензивирани су и одговарајуће одговорности судова, организација цивилног друштва и јавних власти.

Преговори о Закону о вештачкој интелигенцији (AIA – Artificial Intelligence Act) стално су напредовали 2022. године. Велики број предложених амандмана поднет је у Европском парламенту, а Савет је усвојио свој заједнички приступ у децембру. Оба козаконодавца су показала склоност да у предложени текст уведу јаче заштите основних права. Међутим, заштите основних права би се и даље могле додатно ојачати, на пример у поступку оцењивања усаглашености (предложени члан 43 и Анекс VII).

Дискусије о дефиницији AI су у току, са неким тенденцијама да се значајно ограничи њен обим. Ово би оставило бројне AI апликације и употребе које могу негативно да утичу на основна права ван оквира предложеног закона.

Паралелно са овим законодавним напорима на нивоу ЕУ, неке државе чланице су предузеле посебне кораке у 2022. години како би осигурале безбедну употребу вештачке интелигенције у складу с основним правима на националном нивоу, као што је увођење наменског супервизора AI или процена утицаја вештачке интелигенције на основна права.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 7.1

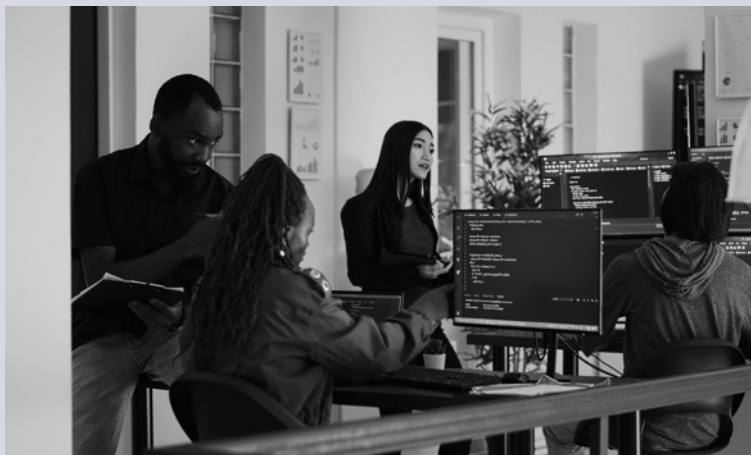
У предлогу Закона о вештачкој интелигенцији козаконодавци ЕУ треба да обезбеде одговарајуће референце на заштиту основних права. Општа дефиниција AI би требало да избегава сужавање њеног делокруга, јер то може неоправдано сузити обим заштите Закона. Постојећи закони, као што су закони о заштити података и забрани дискриминације, такође би требало да се користе за решавање изазова основних права које ствара коришћење вештачке интелигенције, пошто се ови закони примењују и на мрежи и ван мреже.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 7.2

Европска комисија би у својим смерницама за спровођење требало да обезбеди да пружаоци услуга на мрежи тумаче и спроводе обавезе утврђене законом DSA на начин који је у складу с основним правима, на пример, у вези с ризиком од прекомерног уклањања и слободом изражавања.

Значајан Закон о дигиталним услугама (*DSA – Digital Services Act*) усвојен је 2022. године. Ово је означило важан корак ка сигурнијем окружењу на мрежи у којем су основна права корисника боље заштићена. У исто време, неке организације цивилног друштва (*CSO – civil society organisations*) изразиле су забринутост због простора који он оставља пружаоцима услуга на мрежи да га спроводе на начине који могу бити штетни за основна права, углавном слободу изражавања, тако што ће бити претерано опрезни и уклањати садржаје како би избегли негативне санкције.

Закон о дигиталним услугама укључује неколико одредаба које имају за циљ повећање заштите основних права. Захтева да веома велике платформе на мрежи редовно процењују ризике по основна права и доносе мере за ублажавање. Такође омогућава бољи приступ подацима које платформе на мрежи чувају или генеришу. Ово ће омогућити надзорним телима и независним, провереним истраживачима да процене ризике по основна права.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 7.3

Државе чланице ЕУ треба да ускладе своје законодавство о чувању података са јуриспруденцијом СЈЕУ како би избегле опште и неселективно задржавање података од стране пружалаца телекомуникационих услуга. Штавише, државе чланице треба да обезбеде да национални закон обухвати строге провере пропорционалности, као и одговарајуће процедуралне мере заштите како би се ефикасно гарантовала основна права на приватност и заштиту личних података.

У 2022. години, националне владе су радиле на правним иницијативама које имају за циљ да ојачају приступ органа за спровођење закона подацима за откривање и истрагу криминалних активности. Директива о задржавању података је поништена 2014. године, а Суд правде ЕУ (*CJEU – Court of Justice of the EU*) од тада је у неколико пресуда потврдио незаконитост општег и неселективног задржавања података. Без обзира на то, неколико држава чланица ЕУ и даље предлаже реформе свог законодавства како би се омогућило задржавање података у складу с пресудом СЈЕУ. Одредбе нацрта или усвојених закона које нису у складу са захтевима СЈЕУ довеле су до притужби неких организација цивилног друштва и јавних органа у неколико држава чланица.

У 2022. години, владе и органи за спровођење закона остали су заинтересовани за коришћење технологија у сврхе надзора и приступа подацима који могу да идентификују криминалне активности и безбедносне претње. Иако различите по контексту и природи, такве технологије могу озбиљно да утичу на основна права појединаца.

С једне стране, открића пројекта Пегаз (*Pegasus*) су истакла да неке јавне власти и владе могу користити нециљани, широко коришћени шпијунски софтвер. С друге стране, постојано интересовање влада и органа за спровођење закона за проширење и легализацију технологија надзора које се ослањају на широко распрострањено прикупљање осетљивих личних података (као што је препознавање лица) забрињава јавна тела и организације цивилног друштва у погледу законитости, неопходности и пропорционалности ових технологија. У неколико држава чланица, организације цивилног друштва, јавне власти и судови скренули су пажњу на ризике у вези с основним правима повезаним с напредним технологијама надзора, а посебно с коришћењем надзорних камера у јавним просторима.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 7.4

Институције ЕУ и државе чланице треба да обезбеде да све нове правне иницијативе које се предложе за јачање безбедности појединаца, било да се ради о ванредним ситуацијама или не, поштују основна права. Конкретно, закони усвојени за коришћење биометријских података или технологија за препознавање лица требало би да обезбеде примену одговарајућих мера заштите ради заштите права на заштиту података и приватност.

Ове мере заштите треба да буду прописане законом, неопходне и сразмерне. Независни надзорни механизми треба да обезбеде да се ове мере редовно проверавају. Појединци треба да имају могућност да се жале на такве мере кад нису у складу с основним правима и да имају приступ ефикасним правним лековима.

8

ПРАВА ДЕТЕТА

Број деце у ризику од сиромаштва и социјалне укључености наставио је да расте у 2022. години. Високи трошкови енергије и растућа инфлација додатно су оптеретили домаћинства у којима породице с децом тешко покривају основне потребе. Државе чланице ЕУ покушавају да одговоре на потребе деце и породица које имају тешкоће, укључујући и Европску гаранцију за децу.

Упоредо с доласком деце која беже из Украјине, долазак друге деце ван ЕУ која траже азил наставио је да расте. Као резултат тога, неколико држава чланица борило се да обезбеди основне услове за прихват, а неке су наставиле са притварањем деце у контексту миграције. Европска комисија издала је неколико законских предлога о правима жртава. Државе чланице су стога предузеле бројне законодавне кораке у заштити деце која су укључена у правосудне системе као жртве, као сведоци или када су у сукобу са законом.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 8.1

Европска комисија треба да води и подржава државе чланице ЕУ у спровођењу њихових националних планова за Европску гаранцију за децу. Ово би требало да укључује финансирање ЕУ, као што је ESF+, техничка помоћ и размена добре праксе. Имплементација националних планова треба да се контролише кроз Европски семестар, а релевантни резултати праћења треба да буду укључени у препоруке за одређене земље.

Државе чланице ЕУ треба да наставе и појачају, кад год је то потребно, текуће иницијативе за решавање утицаја енергетске кризе и високе инфлације на сиромашна домаћинства, са посебним фокусом на угрожене људе, као што су самохране родитељи, ромске и мигрантске породице. Привремене мере, ако буду успешне, могле би да буду укључене у социјалне политике, укључујући примену националних планова Европске гаранције за децу.

Готово свако четврто дете живи у ризику од сиромаштва или социјалне искључености у ЕУ (24,4%). Раније је постојао опадајући тренд, са 22,2% деце у ризику од сиромаштва или социјалне искључености у 2019. години, али је пандемија КОВИД-19 то пореметила. Стално високе стопе сиромаштва деце релевантне су за обавезе држава чланица ЕУ да обезбеде права и добробит деце (члан 24 Повеље о основним правима Европске уније и члан 3 Уговора о Европској унији) и циљеве социјалне политике ЕУ (члан 151 Уговора о функционисању Европске уније).

Имплементација Европске гаранције за децу почела је 2022. године. Све државе чланице именовале су националне координаторе, а 18 држава чланица израдило је националне акционе планове. Национални координатори имају различите нивое власти унутар националних управа. Поред тога, акциони планови се разликују по природи и садржају, али многе државе чланице су издвојиле најмање 5% својих средстава из Европског социјалног фонда плус (ESF+ – European Social Fund Plus) за спровођење акција у оквиру Европске гаранције за децу.

У оквиру Европског семестра 2022. осам држава чланица добило је препоруке за поједине земље које се односе на образовање и бригу о раном детињству.

Енергетска криза и високе стопе инфлације у 2022. години повећале су број деце која живе у сиромашним домаћинствима. Неколико држава чланица предузело је мере социјалне политике за решавање ове ситуације као што су повећање дечијих додатака, једнократна плаћања или помоћ око рачуна за грејање.

Деца мигранти и тражиоци азила и даље су пристизала у Европу, често у опасним околностима. Број деце која су поднела захтев за азил значајно се повећао 2022. године, са укупно 222.100, од којих је 39.520 стигло без пратње. Деца мигранти имају право на заштиту према Конвенцији УН о правима детета, Европској конвенцији о људским правима, Повељи и законским прописима ЕУ, као што је Директива о условима пријема.

Неколико држава чланица ЕУ имало је потешкоћа у обезбеђивању адекватних услова за пријем, укључујући смештај, како то захтева Директива о условима пријема. Неке земље су затварале децу са њиховим породицама или децу без пратње, углавном у контексту повратка или ради идентификације и процене старости. Европска и међународна тела изразила су озбиљну забринутост због лоших услова пријема у ЕУ. Агенција Европске уније за азил повећала је своју оперативну подршку државама чланицама.

Године 2022. 18 држава чланица договориле је механизам добровољне солидарности за подршку премештању тражилаца азила на Медитерану и дуж западноатлантске руте. У периоду између почетка пресељења 2020. године и децембра 2022. године, око 5.040 људи, укључујући 1.021 дете са породицама и 1.313 деце без пратње, пресељено је из Грчке.

Старатељство над децом без пратње, кључна мера заштите у Директиви о условима пријема (члан 24) и Директиви о процедурама азила (члан 25), еволуирала је последњих година кроз развој националног законодавства, према истраживању агенције FRA. Међутим, остају неки изазови: мандат старатеља је често ограничен на правно заступање, именовање старатеља може трајати више од месец дана, старатељима се може доделити велики број деце и не постоји довољна обука за новопостављене старатеље.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 8.2

Државе чланице ЕУ треба да одреде довољно ЕУ и националних ресурса како би осигурале заштиту деце која траже азил и деце миграната, било са својим породицама или без пратње. Додељивање довољних ресурса требало би да обезбеди да услови пријема задовољавају минималне стандарде постављене у Директиви о условима пријема, посебно за обезбеђивање адекватног смештаја и избегавање притвора кроз примену алтернатива притвору. Посебно, државе чланице треба да појачају своје напоре да брзо именују обучене и квалификоване старатеље за свако дете које дође без пратње у ЕУ и обезбеде да оно похађа школу.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 8.3

Козаконодавци ЕУ треба да обезбеде да постојећа права и процедуралне гаранције за децу која су жртве злочина, а које су већ обухваћене Директивом о правима жртава, Директивом о трговини људима и Директивом о сексуалном злостављању деце, буду ојачане кроз предлоге Европске комисије и даље.

Државе чланице ЕУ треба да појачају своје напоре да обезбеде да деца која су у сукобу са законом имају приступ правичном суђењу, уз све гаранције предвиђене Директивом о процедуралним заштитним мерама. Ово укључује обезбеђивање обавезне мултидисциплинарне обуке за све укључене правне и социјалне стручњаке.

Европска комисија је увела неколико законодавних иницијатива које ће имати велики утицај на права деце која су укључена у правосудне системе као жртве или сведоци злочина: нова правила за спречавање и борбу против сексуалног злостављања деце на интернету, нову директиву о насиљу у породици и ревидирану Директиву о трговини људима. Неколико држава чланица ЕУ усвојило је ново законодавство у области деце жртава, фокусирајући се на реаговање на сексуалне деликте, укључујући и оне на мрежи, побољшање процедуралних мера заштите и отклањање рокова ограничења.

Члан 48 Повеље Европске уније о основним правима пружа важне гаранције за претпоставку невиности и право на одбрану. Члан 24 захтева да се првенствено води рачуна о најбољем интересу детета.

Директива о процедуралним заштитним мерама успоставља низ заштитних мера за децу која су у сукобу са законом. Истраживање агенције FRA о њеној практичној примени указује на бројне изазове, као што су недостатак информација прикладних за децу, слабости у примени појединачних процена, цурење приватних информација у медије и извештаји о малтретирању или насилничком понашању полиције. Истраживање такође показује да је обука у одређеној мери доступна, али само на добровољној основи.

9

ПРИСТУП ПРАВДИ: ПРАВА ЖРТАВА И НЕЗАВИСНОСТ ПРАВОСУЂА

У 2022. години дошло је до одређеног побољшања у области права жртава, посебно у погледу заштите жртава са специфичним потребама. Значајан напредак у законодавству и политици догодио се у области жена као жртава родно заснованог насиља, како на нивоу ЕУ, тако и на националном нивоу у неким државама чланицама ЕУ. Ово је укључивало објављивање предлога ЕУ за нову директиву о борби против насиља над женама и насиља у породици.

Остала је озбиљна забринутост у погледу владавине права и независности судства у одређеним државама чланицама ЕУ. Суд правде Европске уније донео је своју прву пресуду о општем механизму условљавања. Овај механизам је општи режим условљавања који штити буџет ЕУ у случају кршења принципа владавине права од стране држава чланица у вези са спровођењем буџета ЕУ. Пресуда је потврдила усклађеност механизма са примарним правом ЕУ.

Члан 22 Директиве ЕУ о правима жртава и сродне уводне изјаве предвиђају право жртве на процену индивидуалних потреба. Сходно томе, државе чланице су у обавези да појединачно процене специфичне потребе жртава за заштитом и да утврде да ли би иу којој мери могле имати користи од посебних мера током кривичног поступка.

Године 2022. неколико држава чланица усвојило је практичне мере за олакшавање идентификације жртава с посебним потребама. Ове мере су укључивале смернице о третману различитих група рањивих жртава и информативну кампању фокусирану на специфичне групе жртава.

Међутим, изазови су и даље присутни. Евалуација Директиве о правима жртава од стране Европске комисије идентификовала је неколико недостатака у вези са заштитом индивидуалних потреба жртава. Ови недостаци су утицали на квалитет третмана жртава након кривичног дела и током кривичног поступка. Процена Комисије повезује ове недостатке са недостатком знања о специфичним потребама међу стручњацима, што заузврат може резултирати недовољном пажњом која се посвећује жртвама. Евалуација је указала на недостатак конкретних смерница за спровођење појединачних процена, недостатак свести међу практичарима о значају процена и недостатак обуке за практичаре.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 9.1

Државе чланице ЕУ треба да обезбеде да жртве добију индивидуалну процену како би се идентификовале специфичне потребе заштите. Ова процена треба да утврди њихове потребе за посебним заштитним мерама током кривичног поступка, због њихове посебне рањивости. Поред тога, државе чланице се подстичу да обезбеде посебне смернице и обуку за професионалце како би подржале право жртве на индивидуалну процену.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 9.2

Све државе чланице ЕУ које су ратификовале Истанбулску конвенцију требало би да криминализују сексуално насиље користећи дефиниције силовања и других облика сексуалног насиља засноване на пристанку. Државе чланице такође треба да обезбеде да се све намерне сексуалне радње почињене без пристанка жртве ефикасно истраже, кривично гоне и кажњавају.

До краја 2022. године све државе чланице ЕУ потписале су Конвенцију Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама (Истанбулска конвенција), иако шест тек треба да је ратификује. Према члану 36 Конвенције од држава чланица се тражи да криминализују све радње сексуалне природе које се дешавају без пристанка једне од укључених особа. Криминализацију сексуалних радњи засновану на таквим дефиницијама базираним на пристанку захтевају и чланови 3 и 8 Европске конвенције о људским правима, како их тумачи Европски суд за људска права. Ово је у складу са савременим схватањима сексуалног насиља, која се не ослањају на силу или сличне карактеристике.

Усвајање дефиниција сексуалног насиља на основу пристанка у државама чланицама ЕУ напредује. У 2022. години, у неколико држава чланица усвојени су нови закони и законски предлози у том погледу.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 9.3

ЕУ и њене државе чланице подстичу се да наставе са јачањем својих напора и сарадње на одржавању и јачању независности судства као кључне компоненте владавине права. У том контексту, државе чланице се подстичу да прате препоруке и мере. То укључује оне које су усвојене у контексту европског механизма владавине права и у оквиру новог механизма условљавања ЕУ.

Независно правосуђе је камен темељац владавине права и приступа правди (члан 19 Уговора о Европској унији, члан 67(4) Уговора о функционисању Европске уније и члан 47 Повеље ЕУ о основним правима).

Изазови у области правосуђа и даље су постојали у неколико држава чланица ЕУ, на пример, у погледу перцепције независности правосуђа у државама чланицама ЕУ, као што је приказано у Табели резултата правосуђа ЕУ за 2022.

Европска комисија објавила је свој трећи годишњи извештај о владавини права за 2022. годину. Питање правосудних система и њихове независности било је у фокусу једне од четири главне области обухваћене извештајем. Иако поздравља важне реформе за јачање независности правосуђа, извештај указује на структуралне проблеме који и даље постоје у неколико држава чланица у погледу независности правосуђа.

У току године је такође усвојена прва одлука о спровођењу у складу са Уредбом о општим условима. Овом одлуком изричу се мере заштите буџета од последица кршења принципа владавине права. Она се такође тиче јавних набавки, ефикасности тужилачких радњи и борбе против корупције у Мађарској.

10

НАПРЕДАК У ПРИМЕЊИВАЊУ КОНВЕНЦИЈЕ О ПРАВИМА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Законодавац ЕУ је предузео мере да обезбеди праведне минималне плате, укључујући и особе са инвалидитетом. Европски парламент је дао неколико нових предлога за олакшавање европске примене Конвенције о правима особа са инвалидитетом (CRPD), укључујући изборно право ЕУ, уочи европских избора 2024. године. Међутим, употреба фондова ЕУ за институционализацију и даље изазива забринутост.

На националном нивоу и даље постоје значајне разлике између нивоа учешћа особа са инвалидитетом на тржишту рада и других на тржишту рада, као и у образовном систему. Државе ЕУ су оствариле ограничен напредак у пружању релевантне помоћи и укидању сегрегираних приступа.

Имплементација директива ЕУ о приступачности и националних програма приступачности је напредовала. Али, државе чланице су пропустиле рокове за транспозицију, а напредак је и даље неуједначен. Државе су уложиле значајне напоре да пожелеле добродошлицу људима који беже из Украјине, укључујући и оне са инвалидитетом. Комитет за права особа са инвалидитетом (CRPD – Committee on the Rights of Persons with Disabilities) затражио је од ЕУ одговоре на широк спектар питања са листе коју је послао Европској комисији.

Шведски национални оквир за праћење почео је са радом, тако да све државе чланице и ЕУ сада имају оквир који захтева члан 33 (2) CRPD .

Члан 27 CRPD захтева да особе са инвалидитетом треба да буду у могућности да зарађују за живот радом који слободно бирају или прихватају на тржишту рада и у радном окружењу које је отворено, инклузивно и доступно особама са инвалидитетом. Комитет CRPD је појаснио ову обавезу у Општем коментару бр. 8 (2022), укључујући и напомену да заштићено запошљавање, са једним ограниченим изузетком, није прихватљиво као мера за промовисање запошљавања особа са инвалидитетом према Конвенцији о правима особа са инвалидитетом.

Статистике на нивоу ЕУ и на националном нивоу показују да јаз у запошљавању особа са инвалидитетом и даље постоји и сада износи 23,1 процентни поен. Поред тога, упркос реформама које имају за циљ побољшање учешћа на отвореном тржишту рада, сегрегирано запошљавање се и даље промовише и не пружа се довољна подршка особама са инвалидитетом како би им се осигурао приступ тржишту рада. Ово се посебно односи на жене и старије људе. Директива о минималној плати ће помоћи да се побољша положај особа са инвалидитетом, али сама по себи неће променити националну праксу запошљавања.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 10.1

Државе чланице ЕУ треба да предузму ефикасне мере за решавање јаза у запошљавању особа са инвалидитетом кроз свеобухватне и циљане мере у свим секторима привреде како би се постигла пуна укљученост у запошљавање. Европска комисија би требало да надгледа примену нове Директиве о минималној заради, укључујући и то како се односи на особе са инвалидитетом. Државе чланице би у том погледу требало да обрате посебну пажњу на особе са инвалидитетом према упутствима Комитета CRPD.

Државе чланице треба да укину заштићено запошљавање у складу са Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом. Трбало би да уведу ефикасне мере за интеграцију појединаца који тамо раде на отвореном тржишту рада. При томе, посебну пажњу треба да посвете промовисању радних прилика за жене и старије особе са инвалидитетом.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 10.2

Да би се олакшао прелазак са образовања на тржиште рада, државе чланице ЕУ треба да пруже довољну помоћ ученицима са инвалидитетом на свим нивоима образовања. Они треба да обезбеде да сва окружења за учење у основном, средњем и терцијарном образовању буду инклузивна и потпуно доступна.

Члан 24 CRPD признаје право особа са инвалидитетом на образовање и захтева да се ово право остварује без дискриминације и на основу једнаких могућности. Од држава чланица се захтева да обезбеде инклузивни образовни систем на свим нивоима и доживотно учење.

Међутим, особе са инвалидитетом и даље се суочавају са значајним оптерећењима у приступу образовним системима. Мање су шансе да заврше средње образовање и добију дипломе које су корисне за пуно учешће на тржишту рада, а мање су шансе да упишу или заврше високо образовање. Постоје и изазови у транзицији између образовања и тржишта рада.

Зграде и други аспекти окружења за учење недовољно су доступни особама са инвалидитетом. Државе чланице настављају да користе сегрегирана окружења за учење уместо да улажу у потпун и инклузиван систем редовног образовања.

МИШЉЕЊЕ АГЕНЦИЈЕ FRA 10.3

Државе чланице ЕУ треба да у потпуности спроводе постојеће законодавство ЕУ у области инвалидности, укључујући Европски закон о приступачности и Директиву о приступачности веба. У областима као што су јавни превоз и инфраструктура, требало би да у потпуности спроводе своје обавезе према члану 9 CRPD. Европска комисија би могла да размотри предлоге за проширење директива о приступачности на друге области.

Члан 9 Конвенције о правима особа са инвалидитетом захтева од држава потписница конвенције да обезбеде да особе са инвалидитетом, на равноправној основи са другима, имају приступ физичком окружењу, транспорту, информационим и комуникационим погодностима, укључујући информационе и комуникационе технологије и системе, и другим објектима и услугама отвореним или доступним јавности за коришћење, како у урбаним тако и у руралним срединама. ЕУ је усвојила релевантне директиве у овој области, као што су Европски акт о приступачности и Директива о приступачности веба, а постигнут је напредак у њиховом укључивању у национално законодавство и њиховој примени. Међутим, значајан број држава чланица је пропустио рок за инкорпорирање Европског акта о приступачности у национално законодавство, а напредак још увек треба да се постигне у наредним годинама како би се осигурала пуна примена.

Процена Европске комисије је такође открила значајне преостале изазове у укључивању Директиве о приступачности веба у национално законодавство. Они су такође видљиви у националним извештајима. Упркос одређеном напретку, и даље постоје изазови у другим областима приступачности, као што је шира доступност инфраструктуре и области јавног превоза. ЕУ је донела законе у неким областима.

Када је реч о заштити основних људских права, 2022. годину су обележили неки помаци, али и неки кораци уназад. Агенција FRA у свом *Fundamental Rights Report 2023* (Извештај о основним правима из 2023. године) разматра главне догађаје у ЕУ између јануара и децембра 2022. и износи ставове агенције FRA о њима. Бележећи како достигнућа, тако и подручја на којима је потребно побољшање, овај извештај пружа увид у главна питања која су предмет дебате о основним правима широм ЕУ.

Ове године фокус је на импликацијама рата у Украјини на основна права за ЕУ. Преостала поглавља баве се Повељом ЕУ о основним правима, равноправношћу и недискриминацијом, расизмом, ксенофобијом и нетолеранцијом повезаном с њом, интеграцијом Рома, азилом и миграцијом, информационим друштвом, приватношћу и заштитом података, правима детета, приступом правди и напретком у примењивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом.

ПРОМОВИСАЊЕ И ЗАШТИТА ВАШИХ ОСНОВНИХ ПРАВА ШИРОМ ЕУ —

Комплетан текст агенције FRA Fundamental Rights Report 2023 (Извештај о основним правима из 2023. године) може се пронаћи на <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/fundamental-rights-report-2023>

Погледати и друге публикације Агенције за основна права:

- FRA (2023), *Извештај о основним правима из 2023. године – ставови агенције FRA*, Луксембург, Канцеларија за публикације, <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/fundamental-rights-report-2023-fra-opinions> (доступан на сва 24 званична језика ЕУ)
- FRA (2023), *Fundamental rights implications for the EU of the war in Ukraine* (Импликације рата у Украјини на основна права за ЕУ), Луксембург, Канцеларија за публикације, <https://fra.europa.eu/en/publication/2023/fr-2023-focus-war-in-ukraine> (доступно на енглеском и француском језику)

Претходни годишњи извештаји о проблемима и достигнућима на пољу основних права у Еворпској унији доступни су на веб-сајту Агенције [веб-сајт](#) (доступан је на енглеском и на француском језику).

ДОДАТНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ

FRA – АГЕНЦИЈА ЗА ОСНОВНА ПРАВА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Беч – Аустрија

Т +43 158030-0 – Ф +43 158030-699

fra.europa.eu

facebook.com/fundamentalrights

linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency

twitter.com/EURightsAgency

Publications Office
of the European Union